

Study of Semiotic Codes in “The Tale of the Lion and the Cow” in *Kalileh and Demneh*

Maryam Habibian¹

Morteza Mohseni² *

Gholamreza Pirouz³

Hossein Hassanpour Alashti⁴

Abstract

According to Roland Barthes, all texts employ five codes for creating textual signification: the hermeneutic code, the semantic code, the proairetic code, the symbolic code, and the cultural code. The meaning of a text can be understood through opening up these codes. In this article, “The Tale of the Lion and the Cow,” one of the most important chapters of *Kalileh and Demneh*, has been studied and analyzed based on the following three codes: proairetic, hermeneutic, and semantic. The article shows that the story, containing complicated semantic and coded layers, can be studied based on Barthes’ model, particularly through the three codes listed above. The findings indicate that from the perspective of the proairetic and hermeneutic codes, the narrative includes both a main sequence and a secondary sequence, which are closely connected. Moreover, in the semantic code, the story includes implied significations, with a significant relationship among the elements of the tale, the actions of the characters and the symbolic aspects of the tale. The examination of the semiotic elements help to identify covert layers in the allegories of this important work of Persian literature in which the most central actions are leaving and death, which are consistent with the political atmosphere of the story.

Keywords: Barthes’ Codes, The Lion and the Cow, The Hermeneutic Code, The Semantic Code, The Proairetic Code

1. PhD candidate in Persian Language and Literature, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (maryam.habibian134@gmail.com)

*2. Professor of Persian Language and Literature, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (Corresponding Author: mohseni45@yahoo.com)

3. Professor of Persian Language and Literature, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (g.pirouz@umz.ac.ir)

4. Associate Professor of Persian Language and Literature, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (h.hasanpour@umz.ac.ir)

Extended Abstract

1. Introduction

New literary schools and theories can be effectively used to reveal hidden layers in texts and provide us the possibility of new readings of them. According to semiotics, which has been used extensively in the analysis of literary texts, meaning is produced through structures of interdependent signs, codes and contracts.

2. Theoretical Framework

Codes are of vital importance in semiotics. They turn signs into significant systems and, thus, lead to the development of a relationship between the signifier and the signified. Codes represent the social aspects of signs. Narrative codes were first introduced by Roland Barthes in his reading of Balzac's "Sarrasine." He believes that every text is formed through five codes so that textual signification is created. In the present study, Barthes' concepts are adopted to analyze the codes in "The Tale of the Lion and the Cow" from *Kalileh and Demneh*.

3. Methodology

Using Barthes' semiotic model, "The Tale of the Lion and the Cow" has been analyzed in the present study. For this purpose, instances of these codes were identified and three types of hermeneutic, proairetic and semantic codes were examined.

4. Discussion and Analysis

In the present study, attempt has been made to examine the semiotic elements and analyze the signs in order to identify covert layers in allegories in an important work of Persian literature. *Kalileh and Demneh* is replete with political and social allegories. In this article, a semiotic approach is adopted to study the hidden layers and aesthetic signification of this story. Of the five types of codes discussed by Barthes, hermeneutic, proairetic and semantic codes have been focused on in the present article.

5. Conclusion

Due to its labyrinthine semantic structure, "The Tale of the Lion and the Cow" has been examined based on Roland Barthes' theory of codes. Three important codes can be detected in the story, with quite a similar frequency, a quality that is consistent with allegorical literature, in which each layer is closely connected with another layer. This makes it possible for every sign to be interpreted through all the three codes identified in this story. In the semantic

code, the story includes implied significations, with a significant relationship among the elements of the tale, the actions of the characters and the symbolic aspects of the tale. In the proairetic code, the narrative includes both a main sequence and a secondary sequence, which are closely connected. The most important actions in this tale are leaving and death, which are consistent with the political atmosphere of the story.

Select Bibliography

- Barthes, R. 1380 [2001]. *Marg-e Moallef dar Sakhtargarai, Pasasakhtargarai va Motaleh'at-e Adabi*. F. Sojoudi (trans.). Tehran: Pajouheshgah-e Farhang va Honar-e Eslami.
- Barthes, R. 1394 [2015]. *Roland Barthes*. N. Fakouhi (trans.). Tehran: Nay.
- Bruce-Mitford, M. 1394 [2015]. *Dayeratolma'aref-e Mosavvar-e Namad-ha va Neshaneh-ha*. M. Ansari and H. Bashirpour (trans.). Tehran: Sayan.
- Chandler, D. 1387 [2008]. *Mabani-e Neshaneh-shenasi*. M. Parsa (trans.). Tehran: Soureh-e Mehr.
- Chevalier, J. 1385 [2006]. *Farhang-e Namad-ha*. S. Fazayeli (trans.). Tehran: Jaihou.
- Monshi, N. 1388 [2009]. *Kalileh va Damneh*. M. Minovi (ed.). Tehran: Amir Kabir.
- Pierce, C. S. 1381 [2002]. "Mantegh beh Masabeh-e Neshanehshenasi: Nazaryeh-ye Neshane-ha." F. Sojoudi (trans.). *Zibashenakht* 6: 51-63.
- Scholes, R. 1383 [2004]. *Daramadi bar Sakhtgarai dar Adabyat*. F. Taheri (trans.). Tehran: Agah.
- Sojoudi, F. 1384 [2005]. *Neshanehshenasi va Adabyat*. Tehran: Farhang-e Kavosh.

How to cite:

Habibian, Maryam; Mohseni, Morteza; Pirouz, Gholamreza. and Hassanpour Alashti, Hossein. 2022. "Study of Semiotic Codes in "The Tale of the Lion and the Cow" in *Kalileh and Demneh*", *Naqd va Nazaryeh Adabi*, 13(1): 55-77. DOI:10.22124/naqd.2022.19705.2220

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Naqd va Nazaryeh Adabi (Literary Theory and Criticism)*.

This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تحلیل رمزگان شناسی داستان شیر و گاو در کلیله و دمنه نصرالله منشی

مرتضی محسنی^{۲*}
حسین حسن پور آلاشتی^۴

مریم حبیبیان^۱
غلامرضا پیروز^۳

چکیده

به باور بارت هر متنی از به هم بافته شدن پنج رمزگان برای ایجاد دلالت‌های متنی شکل می‌گیرد: رمزگان هرمنوتیکی، رمزگان معنایی، رمزگان کنشی، رمزگان نمادین و رمزگان فرهنگی (ارجاعی). با بازگشایی این رمزگان‌ها می‌توان معنای درون‌متنی را دریافت کرد. در این مقاله باب شیر و گاو که مهم‌ترین باب سیاسی و اجتماعی کلیله و دمنه است، براساس سه رمزگان هرمنوتیک، معنایی و کنشی از رمزگان‌های پنج‌گانه بارت بررسی و تحلیل شده‌است. دستاورد پژوهش ناظر بر این است که این داستان با داشتن لایه معنایی و رمزگانی تودرتویی، قابلیت بررسی براساس الگوی رمزگان‌شناسی بارت را دارد. هر سه رمزگان از نظر میزان فراوانی کمترین اختلاف را دارند و این با نوع ادبیات تمثیلی که هر لایه با دیگر لایه‌ها در ارتباط تنگاتنگ است، تناسب دارد و یک نشانه می‌تواند با هر سه رمزگان تفسیر شود. رمزگان هرمنوتیک در این روایت به صورت هرمنوتیک اصلی، شامل گفتگوی رای و برهمن و هرمنوتیک فرعی، شامل تعلیق موقت و هرمنوتیک تأخیری است. میزان تعلیق‌های موقت در این داستان بیشتر است و معماها در طول روایت رمزگشایی می‌شود؛ رای به عنوان مخاطب خاص، مسیر داستان را از پیش تعیین می‌کند و داستان با قطعیت گفتمان او پیش می‌رود. در رمزگان معنایی، داستان شامل دلالت‌های ضمنی است و میان عناصر داستان و کنش شخصیت‌ها و جنبه نمادین آنها ارتباط معنا دار وجود دارد. در رمزگان کنشی، روایت شامل یک پی‌رفت اصلی، شامل گفتگوی آغازین رای و برهمن و همچنین پی‌رفت‌های فرعی است که در راستای بخش‌های سه‌گانه پی‌رفت اصلی به کار رفته‌اند و میان آنها رابطه اجمال و تفصیل برقرار است. مهم‌ترین کنش‌ها در این رمزگان، ترک و مرگ هستند که با فضای سیاسی داستان انطباق یافته‌اند.

واژه‌های کلیدی: رمزگان بارت، شیر و گاو، رمزگان هرمنوتیک، رمزگان معنایی، رمزگان کنش.

maryam.habibyan134@gmail.com
* mohseni45@yahoo.com
g.pirouz@umz.ac.ir
h.hasanpour@umz.ac.ir

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
۲. استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. (نویسنده مسئول)
۳. استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
۴. دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

۱- مقدمه

تحلیل متون براساس نظریه‌ها و آرای مکاتب نقد جدید ادبی، اگر بتواند ابعاد و زوایای پنهان متن را آشکار کند و زمینه خوانش‌های تازه‌ای را از آن فراهم آورد مغتنم، بلکه بایسته است. از جمله نظریه‌های موجود در تحلیل متون ادبی نظریه نشانه‌شناسی است؛ اگر نشانه‌شناسی به‌مثابه حوزه‌ای مطالعاتی که ممکن است در جستجوی طرحی برای تبیین کارکرد رمز، نشانه و تجلی مادی آن، یعنی متن، ما را به پاسخ‌های قابل‌قبولی برساند شایان توجه و ارزشمند است.

در نشانه‌شناسی ادبی، معنا به‌واسطه ساختار نشانه‌های وابسته به یکدیگر، رمزگان‌ها و قراردادهای تولید می‌شود. رمزگان‌ها مسئله‌ای بنیادی در نشانه‌شناسی است. رمزگان نشانه‌ها را به نظام‌های معنادار تبدیل می‌کند و به‌این ترتیب باعث ایجاد رابطه میان دال و مدلول می‌شود (چندلر، ۱۳۸۷: ۲۲۱). از سوی دیگر رمزگان نشان‌دهنده بعد اجتماعی نشانه‌هاست؛ در واقع رمز مجموعه‌ای از فرایندهاست که افرادی که در یک چارچوب فرهنگی عمل می‌کنند می‌توانند آن را درک کنند. بنابراین وقتی نشانه‌شناسان به مطالعه فرایندهای فرهنگی می‌پردازند با کنش‌های معنادار اعضای یک فرهنگ به‌منزله نشانه روبه‌رو می‌شوند و تلاش می‌کنند تا در چارچوب نظام‌های دلالتی رمزها، فرایندهای تولید معنا در یک فرهنگ خاص را درک کنند (همان: ۲۲۲). رمزگان روایی مفهومی است که بارت آن را به‌هنگام خوانش داستان کوتاه *سارازین اثر بالزاک* مطرح کرد. که خود متنی است از ادبیات کلاسیک. خوانش پس‌اساختارگرایانه بارت از اثری کلاسیک در کتاب *س/ز* راه را برای قرائت متون مختلف براساس این تئوری باز می‌کند. بارت در تحلیل خود پنج رمزگان اصلی را در متن تشخیص می‌دهد که با بررسی آنها می‌توان جنبه‌های درونی متن را دریافت کرد. این رمزگان هم جنبه هم‌نشینی متن و هم جنبه معنایی آن را در بر می‌گیرند. یعنی هم به نحوه ارتباط اجزای آن با یکدیگر و هم به نحوه ارتباط آنها با جهان بیرون توجه دارد. از منظر بارت ادبیات شکل‌والای نوشتار بود؛ حرکتی میان تمایل خواندن و نوشتن. تلاش ما از این پژوهش بررسی ارتباط معنایی و تحلیل نشانه‌ها برای دستیابی به لایه‌های رمزی به‌ویژه در ادبیات تمثیلی است؛ زیرا «تمثیل داستانی در اصطلاح ادبی، روایت گسترش‌یافته‌ای است که حداقل دو لایه معنایی دارد: لایه اول، همان صورت قصه (اشخاص و حوادث)؛ و لایه دوم، معنای ثانوی و عمیق‌تری است که در ورای صورت می‌توان جست و به آن روح تمثیل می‌گویند» (فتوحی، ۱۳۸۹: ۲۵۸). داستان شیر و گاو کلیه‌ومنه نیز در این میان به‌عنوان مهم‌ترین داستان تمثیلی و سیاسی و

اجتماعی حائز اهمیت است. هر تحلیلی می‌تواند سهمی از حقیقت داشته باشد و از آنجایی که این آثار مجموعه‌ای از حکایات و قصه‌های کهنی هستند که سرچشمه‌های غنی برای داستان‌های امروزی به حساب می‌آیند (میرصادقی، ۱۳۸۶: ۶۸) و معروف‌ترین آثار در این زمینه هستند، ارزش این را دارند که با نگاهی نشانه‌شناسانه مورد تحلیل و بررسی عمیق قرار گیرند تا لایه‌های پنهان معنایی و دلالت‌های زیبایی‌شناسانه آنها آشکار شود و به درک وسیعی از این آثار دست یابیم.

محدودیت‌های پژوهش نویسندگان را بر آن داشت در این مقاله سه رمزگان هرمنوتیک، معنایی و کنشی از رمزگان‌های پنج‌گانه بارت را مبنای بررسی باب شیر و گاو قرار دهند. براین اساس، این پژوهش در پی پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است:

- ۱- براساس سه رمزگان کنشی، هرمنوتیک و معنایی از رمزگان‌های پنج‌گانه بارت، چه تلقی تازه‌ای می‌شود از باب شیر و گاو کلیله‌ودمنه داشت؟
- ۲- با کدام یک از رمزگان‌های سه‌گانه بارت می‌شود باب شیر و گاو را بهتر رمزگشایی کرد؟

۱-۱- پیشینه پژوهش

درباره کلیله‌ودمنه پژوهش‌های زیادی در زمینه‌های مختلف علمی، زبانی، بلاغی و غیره، انجام شده است. همچنین پژوهش‌هایی در حوزه نظریه این مقاله یعنی رمزگان‌شناسی، در دیگر آثار صورت گرفته است. در این مقاله ناگزیر، از ذکر تمامی آنان خودداری شده و تنها به ذکر پژوهش‌هایی که درباره «باب شیر و گاو» و تا حدودی مرتبط با نظریه مورد بحث در این جستار بوده، بسنده شده است.

یعقوبی جنبه‌سرایی و احمدپناه (۱۳۹۰) در ساختار روایی کلیله‌ودمنه براساس گفتمان‌کاوی تعامل رای و برهمن با تأکید بر دلالت‌های زبانی روایی متن، درصد بررسی روابط قدرت میان رای و برهمن و نیز تعیین میزان همخوانی داستان‌ها با الگوی پیوند دولت و دین هستند. نتیجه نشان داده است غرض از تعامل گفت‌وشنودی رای با برهمن علاوه بر تأکید بر پیوند دولت و دین، کسب مشروعیت برای رای است.

جواد دهقانیان (۱۳۹۰) در بازخوانی داستان شیر و گاو براساس نظریه ساخت‌شکنی کوشیده است برپایه نشانه‌های درون‌متنی به قرائتی تازه از این متن دست یابد. در این خوانش جدید که برمبنای نظریه شالوده‌شکنی صورت گرفته تصویری تازه و متفاوت از شخصیت‌های

این داستان ارائه شده است. در این مقاله، اشاره‌ای گذرا به نظریه پردازانی چون بارت صاحب نظریه «مرگ مؤلف» شده است؛ کسی که چرخشی از ساختارگرایی به پساساختارگرایی داشته، اما مبنای کار چنان که گفته شد، نظریه ساختارشکنی است.

تقوی و بهنام (۱۳۹۱) در تفاوت راوی قصه‌نویس و قصه‌گو در داستان شیر و گاو از کلیله و دمنه و داستان‌های بیدپای با رویکردی تطبیقی به بررسی شیوه روایت در دو اثر برمبنای نظریه ژنت که از جمله ساختارگرایان است، پرداخته و تفاوت‌هایی را در شیوه روایت‌گری دو اثر با توجه به سبک گفتاری یکی و سبک منشیانه دیگری به دست داده است. رضی و حاجتی (۱۳۹۱) در تحلیل رفتار متقابل شخصیت‌ها در داستان شیر و گاو کلیله و دمنه با رویکردی میان‌رشته‌ای براساس نظریه اریک برن، الگوی سه‌گانه بالغ، والد و کودک را برای تجزیه و تحلیل شخصیت‌های داستانی شیر و گاو فرض گرفته و تنش‌های روحی و روانی آنان را ریشه‌یابی کرده است.

زاهدی و یعقوبی (۱۳۹۲) در مقاله خود دلالت‌های فضایی داستان شیر و گاو، تبیین نزاع قدرت و شیوه‌های تحریف آن، نشان داده‌اند که نزاع میان دو جناح که یکی مدافع مفهوم عدالت منطبق با اندیشه سیاسی ایرانشهری است و دیگری فردگرایی، تحت تأثیر زاویه دید غالب متن یعنی لایه اخلاقی تحریف شده و در پی این نگاه شخصیتی که سلسله‌مراتب موروثی را برنمی‌تابد قربانی شده است.

تمیم‌داری و عباسی (۱۳۹۳) در بررسی ساختارگرایه داستان شیر و گاو براساس الگوی کلود برمون بعد از مرور کوتاهی بر نظریه‌های روایت‌شناسی به نظریه برمون که برمبنای کوچک‌ترین واحد روایی استوار است و انطباق آن بر این داستان پرداخته و سعی داشته است که با دستیابی به طرحی از این داستان، آن را به سایر داستان‌های این کتاب نیز تعمیم دهد. اختر پاریاد (۱۳۹۴) در نقد و بررسی تطبیقی کارکرد نمادین شیر و گاو به بررسی منشأ این دو نماد در تمدن و فرهنگ‌های مختلف پرداخته و عناصر مشترک و وجوه اختلاف آنها را بیان کرده است.

عاملی‌رضایی (۱۳۹۶) در تحلیل مناسبات قدرت و حقیقت از دیدگاه فوکو در داستان شیرو گاو به تحلیل این داستان براساس دیدگاه فوکو و انطباق قدرت و عقلانیت در قالب تعاملات قدرت در این روایت پرداخته است. از نظر نویسنده مناسبات قدرت در این روایت چالشی میان سه وضعیت خردورزی، دادگری و تفکر طبقاتی است.

یعقوبی جنبه‌سرایبی (۱۳۹۶) در موضع مؤلف پنهان حکایت‌های کللیه‌ودمنه: بر ساخت توزیع فضا، نشان داده شده که نشانگان توزیع فضا که بر زبان کارگزاران درون‌متنی در سطوح مختلف جاری شده حاکی از تولید و رواج گفتمانی مبتنی بر حفظ نظم از پیش تثبیت شده و مرزبندی‌های برآمده از آن در قالب نظام تنبیه و تشویق است. به‌طوری که پاداش حفظ نظم و رعایت مرز، بقا و رستگاری و عدول از آنها سبب مرگ یا خسران فرض شده‌است.

فقیه‌ملک مرزبان و کریمی (۱۳۹۳) در رمزگان‌شناسی حیوان در داستان کوتاه شه‌ریار مندنی‌پور، با رویکردی نشانه‌شناختی مبتنی بر مطالعه رمزگان‌ها به تحلیل چند داستان کوتاه شه‌ریار مندنی‌پور پرداخته و طیف گوناگونی از رمزگان‌های دالی، نمادین و فرهنگی را در تحلیل خود نشان داده‌اند. ایشان «معنا» را به‌واسطه ساختار نشانه‌های وابسته به یکدیگر و رمزگان‌ها به دست آورده‌اند.

اسپرهم و دیگران (۱۳۹۸) در تحلیل روایی داستان نخچیران و شیر مثنوی معنوی با رویکرد زبان‌شناسی رمزگان رولان بارت، نشان داده که روایت این داستان تا چه اندازه از کیفیتی باز در تولید معانی مختلف برخوردار است. و اینکه این نظریه به‌خوبی می‌تواند از پس دلالت‌های گسترده یک متن ادبی برآید.

زمانی (۱۳۹۸) در تحلیل بینامتنی بلبل و مور و زنجره و مور براساس رمزگان فرهنگی بارت، نشان داده که در آثار بازآفرینی شده بیش از هرچیز رمزگان فرهنگی که شامل کنش‌های روایی، تقابل‌های دوتایی و خصوصیات روانی شخصیت‌های داستان است، دستخوش تغییر می‌شود.

با مروری بر پژوهش‌های انجام‌گرفته روشن شد تاکنون پژوهشی درباره رمزگان‌های پنجگانه بارت، در کللیه‌ودمنه انجام نشده‌است.

۲- مبانی نظری پژوهش

بارت نشان داد که متن صورت تحقق‌یافته یک رمزگان نیست؛ بلکه گذرگاهی است که رمزگان‌های متعدد از آن عبور می‌کنند (مکاریک، ۱۳۸۴: ۱۳۷). او در /س/ زد که خوانشی از داستان کوتاه سارازین بالزاک است، پنج رمزگان را مشخص کرد. این رمزگان‌ها که متن به‌واسطه آنها شکل گرفته، میان نویسنده و خواننده به اشتراک گذاشته شده‌است. بارت هیچ‌گونه سلسله‌مراتبی را بر این رمزگان‌ها تحمیل نکرد؛ بلکه از نظر او آنها در متن کاملاً برابر

هستند. البته او معتقد است که رمزگان‌های هرمنوتیکی و کنشی به زنجیره زمانی روایت مربوط‌اند که به‌مثابه بخشی از داستان، پیرنگ را به جلو یا عقب حرکت می‌دهند و سه رمزگان دیگر خارج از بافت زمانی عمل می‌کنند و چندان ارتباطی به ترتیب زمانی حوادث و وقایع ندارند (احمدی، ۱۳۹۲: ۲۴۱). در ادامه به بررسی هریک از این رمزگان‌ها پرداخته می‌شود.

۱-۲- رمزگان هرمنوتیکی

این رمزگان همچون رمزگان کنشی، یکی از وجوه نحو روایت است. هرگاه پرسش‌هایی مانند: این کیست؟ این چه معنایی دارد؟ مطرح شوند که داستان در پایان به آنها پاسخ می‌دهد، عنصری از رمزگان هرمنوتیکی در برابر ماست. طبق نظر بارت، رمزگان هرمنوتیکی یا معما حدهایی را در خود گرد می‌آورد که از طریق به نخ کشیده شدن آنها مانند جمله‌ای روایی، یک معما به وجود می‌آید و پس از «تأخیرهایی» شیرینی روایت، یعنی کشف پاسخ معما را موجب می‌شوند (Barthes, 1970: 17).

۲-۲- رمزگان معنایی

مقصود از رمزگان معنایی، معناهای ضمنی است که از اشارات معنایی یا بازی‌های معنا بهره می‌گیرد و توسط دال‌های به‌خصوصی تولید می‌شود (سجودی، ۱۳۸۴: ۱۴۹). رمزگان معنایی به دلالت‌های کمابیش خصلت‌نما، روانشناسی و محیط مرتبط می‌شود و به تعبیر دیگر جهان شناخت‌هاست. مثلاً با این رمز می‌فهمیم شخصیت عصبی است بدون آنکه واژه عصبی در متن آمده باشد (احمدی، ۱۳۹۲: ۲۴۰).

۳-۲- رمزگان نمادین

این رمزگان بر تقابل‌های دوگانه دلالت دارد؛ چنان‌که بارت گفته‌است، این رمزگان محلّ تلاقی متن و مخاطب است و نظام‌های تقابلی در آن امکان بروز و گسترش می‌یابند (بارت، ۱۳۸۰: ۲۱). از دیدگاه او، رمزگان نمادها بر پایه برابرنهادها (آنتی‌تزی) استوار است و منزلگاه تلاقی تقابل‌های دوگانه وجود آدمی است (مارتین، ۱۳۸۶: ۱۲۴).

۴-۲- رمزگان کنش

این رمزگان در مفهوم proairesis (توانایی عقلانی تعیین نتیجه عمل) منشأ دارد. به‌عبارت‌دیگر این رمزگان با زنجیره رویدادها سروکار دارد. هرگونه کنش داستان از گشودن

دری تا کشتن کسی، با این رمزگان مشخص می‌شود. در متون کلاسیک کنش‌ها در خود کامل هستند. و در بررسی بارت به گونه‌ای خاص اهمیت دارد (سجودی، ۱۳۸۴: ۱۵۶).

۲-۵- رمزگان فرهنگی یا ارجاعی

این رمزگان به شکل صدای اخلاقی جمعی، بی‌نام و مقتدر تجلی می‌یابد که از جانب و درباره آنچه دانش پذیرفته شده یا خرد نامیده شده است، سخن می‌گوید. رمزگان فرهنگی مجرای ارجاع متن است به بیرون، به دانش عمومی (هنر، پزشکی، سیاست، ادبیات و غیره). رمزگان فرهنگی قلمرو اسطوره شناسی و ایدئولوژی است (همان: ۱۵۰).

۳- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۳-۱- رمزگان هرمنوتیک

رمزگان هرمنوتیکی یا معما، در متن کلیله و دمنه اغلب در پیشانی روایت آمده است تا خواننده را با فضای کلی اثر آشنا و درعین حال او را مُجاب به خوانش متن تا رمزگشایی از آن کند. رمزگان هرمنوتیکی اغلب به ایجاد خلأ در روایت می‌انجامد که آن را خلأ هرمنوتیکی (یا خلأ اطلاعاتی) دانسته‌اند (ریمون-کنان، ۱۳۸۷: ۱۷۴). خلأ ممکن است موقت باشد؛ یعنی در جایی از متن خلأ پر شود یا در جایی خلأ دایمی باشد. یعنی حتی بعد از اتمام متن همچنان گشوده باقی بماند. از سوی دیگر در فرآیند خواندن، بر خواننده روشن نیست که این خلأ موقتی است یا دائم و بدون تردید این عدم قطعیت بنیان پویایی فرآیند خواندن متن به شمار می‌رود (همان: ۱۷۵). درحقیقت آنچه تأثیر هرمنوتیکی اثر را افزایش می‌دهد، بیش از آنکه وجود خلأ در متن باشد، اشتیاق مخاطب به دانستن این نکته است که آیا خلأ موجود، سرانجام تا پایان روایت پر می‌شود یا نه. می‌توان گفت فرم روایی گفتگو (گفتگوی رای و برهمن) در کلیله و دمنه به برجسته‌سازی خلأ هرمنوتیکی انجامیده است و برآیند آن اشتیاق خواننده به پیگیری خوانش متن و برطرف کردن ابهامات ذهنی خود است. می‌توان رمزگان هرمنوتیک مطرح در داستان‌های این اثر را به دو دسته هرمنوتیک اصلی و فرعی تقسیم کرد. هرمنوتیک اصلی که شامل گفتگوی رای و برهمن است، با پاسخ تشریحی برهمن بلافاصله گره‌گشایی می‌شود و جزء تعلیق‌های موقت است، اما به دلیل اینکه تمام حوادث داستان در همین یک پرسش رای و در پیشانی روایت جلوی چشم خواننده گذاشته می‌شود، جزء پرسش اصلی دسته‌بندی شده است. سایر پرسش‌هایی که در خلال گفتگوی شخصیت‌ها و حوادث برای

خواننده پیش می‌آید، نیز تعلیق‌هایی موقت هستند که با هرچه پیش‌رفتن داستان، بازگشایی می‌شوند. اما برخی تعلیق‌ها نیز از نوع دائمی هستند که ذهن مخاطب را به بازی می‌گیرند و مدام او را به مسیرهای مختلف می‌کشانند و درنهایت او را در یک عدم قطعیت باقی می‌گذارند. این نوع پرسش‌ها اگرچه اندک‌شمارند؛ سبب شده‌اند خواننده متن را به سرعت رها نکند و هر لحظه احتمال یک نوگرایی و دگراندیشی را انتظار بکشد.

۳-۱-۱- هرمنوتیک اصلی

در قالب پرسش یا درخواستی است که ابتدای هر روایت رای آن را با برهمن در میان می‌گذارد و درواقع با پرسش و درخواست رای، مخاطب در جریان حوادث و شخصیت‌های داستان قرار می‌گیرد و سخنان اوست که مقدمه ورود به بحث اصلی را فراهم می‌کند. چرا فردی سخن‌چین باید دوستی میان دو تن را نابود کند و هدف او از این کار چه بوده‌است؟ پاسخ بدین پرسش که پاسخ به درخواست رای است، مخاطب را وارد ماجرای داستانی می‌کند و با پیش‌رفتن هرچه بیشتر مخاطب و گره‌گشایی از نقاط کور داستان، معما حل می‌شود.

۳-۱-۲- هرمنوتیک فرعی

شامل پرسش‌های با تعلیق موقت و نیز پرسش‌های چالش‌برانگیز (هرمنوتیک تأخیری) است.

۳-۱-۲-۱- پرسش‌های با تعلیق موقت

عنوان داستان مخاطب را کنجکاو می‌سازد تا بداند چه ارتباطی میان دو حیوان گوشت‌خوار و علف‌خوار می‌تواند وجود داشته باشد؟ آنچه رای به‌عنوان مقدمه مطرح و به دوستی‌ای اشاره می‌کند که با سخن‌چینی فردی از بین می‌رود، تعلیق را بیشتر می‌کند تا جایی که خواننده ترغیب به خواندن می‌شود و البته تمامی این پرسش‌ها در متن داستان گره‌گشایی می‌شود.

۱- ماجرای بازرگان و فرزندانش چه ارتباطی با دنیای حیوانات و شخصیت‌های مطرح‌شده

در این داستان یعنی شیر و گاو دارد؟

۲- واکنش بازرگان به حادثه‌ای که برای شنزبه پیش می‌آید چیست؟

۳- سرنوشت شنزبه پس از رهایی از سوی مزدور چیست؟

۴- آیا شیری که سلطان حیوانات مرغزار است، به گاو آسیب می‌رساند؟

۵- نقش این دو شغال در داستان چیست؟

۶- آیا کلیله در اقناع دمنه برای جلوگیری از رفتن او نزد شیر موفق می‌شود؟

۷- آیا دمنه در اجرای نقشه خود برای نزدیکی به شیر موفق می‌شود؟

۸- آیا شنزبه سخنان دمنه را برای رفتن نزد شیر می‌پذیرد؟

۹- پس از رفتن شنزبه نزد شیر چه اتفاقی خواهد افتاد؟

۱۰- چرا دمنه باید به دنبال برهم‌زدن این دوستی باشد؟ انگیزه این شخصیت چیزی است که خواننده را وادار به خواندن داستان و پی بردن آن می‌کند. و پاسخ آن را در کنش شیر (هرم قدرت) می‌یابیم که بی‌توجهی بی‌علت شیر و توجه بیش‌ازاندازه او به گاو، موجب کنش شخصیت به زعم داستان شرور می‌شود.

۱۱- واکنش کلیله به نقشه‌ای که دمنه درباره نابودی شنزبه در سر دارد چیست؟

۱۲- آیا دمنه موفق به فریب شیر و شنزبه خواهد شد؟

۱۳- سرانجام دمنه پس از کشته شدن شنزبه چیست؟

۳-۲-۲- پرسش‌های چالش‌برانگیز (هرمنوتیک تأخیری):

۱- چرا شروع داستان این اثر با دو شخصیت حیوانی شیر و گاو بوده‌است؟ پاسخ به این پرسش اگرچه در وهله اول به نسخه اصلی یعنی همان نسخه سانسکریت و پنج‌تنتره بازمی‌گردد که پنج داستان موجود در آن کتاب نیز با همین داستان آغاز شده با نگاهی دقیق‌تر می‌تواند به اسطوره آغاز و انجام آفرینش هم بی‌ارتباط نباشد. موضوع نخستین حیوان و نیز نخستین انسانی که بر این جهان فرمانروایی کرده‌است پیوسته در میان اقوام و ملل گوناگون از موضوعات موردعلاقه بوده‌است. اما نخستین حیوان جاندار دنیا که در پنجمین مرحله آفرینش اورمزد قرار دارد در میان ملل مختلف گاو بوده‌است. در هند گاو پوروشا غول اولیه بود که خدایان در مراسم قربانی او را ذبح کردند و از این قربانی حیوانات به وجود آمدند (کریستن‌سن، ۱۳۸۳: ۴۷). در اساطیر ایران پیش‌نمونه نخستین حیوان گاو ایوداد یا ایوکداد به معنی گاو یکتا آفریده است که در کناره راست رودخانه وه دائیتی در ایران‌ویج یا ایران‌ویز آفریده می‌شود (آموزگار و دیگران، ۱۳۸۳: ۴۵). شاید انتخاب گاو به‌عنوان یکی از شخصیت‌های اصلی و در نخستین داستان از این کتاب به‌عنوان اولین شخصیت حیوانی که داستان با او آغاز می‌شود و در واقع اولین حیوانی که وارد دنیای حیوانات این کتاب می‌شود با این بینش اسطوره‌ای درباره این شخصیت به‌عنوان اولین جاندار آفرینش بی‌ارتباط نباشد. ازسوی دیگر گفته می‌شود که شیر در تمدن هندواروپایی و به‌ویژه ایرانی همواره از تقدس خاصی برخوردار

بوده‌است و نماد پادشاه و رأس هرم قدرت شمرده شده‌است و در مجموع در فرهنگ هندو-اروپایی با نگاهی از سر شکوه و احترام به آن نگریسته می‌شود. بنابراین انتخاب شیر به‌عنوان یکی از شخصیت‌های اصلی در آغاز این اثر، می‌تواند همسو با اهداف و نگرش سیاسی این نوع داستان‌ها نیز در نظر گرفته شود.

۲- هدف راوی از طراحی گفتگو میان دو شخصیت رای و برهمن پیش از آغاز هر روایت چیست؟ به نظر می‌رسد نحوه سؤال و جوابی که شیوه داستان‌گویی کلیله‌و‌دمنه است از کتاب باستانی *شانت‌پرب* (کتاب دوازدهم مه‌بهاراتا) الهام گرفته شده باشد که موضوع آن به‌طور خلاصه گفتگوی دانشمندی که نسل به نام «بهیکیم پتامه» در آخرین روزهای عمر با فرزندش «راجه جدهشر» است که می‌خواهد اصول سیاست و حکومت را به وی بیاموزد (محبوب، ۱۳۳۶: ۳۹). از سوی دیگر تعامل رای و برهمن می‌تواند نمادی از اندیشه سیاسی محوری *کلیله‌و‌دمنه*، یعنی پیوند دولت و دین باشد که شیوه‌ای رایج در دنیای قدیم بوده است. رای در مقام نماینده دولت، سعی می‌کند برهمن را که در باور هندوان هم یکی از خدایان است (شایگان، ۱۳۷۵: ۲۷۵) و هم از طبقه ممتاز روحانیان (هینلز، ۱۳۸۵: ۱۲۵)، به مشاوره بگیرد و از این مجرا برای سخنان خود و در غایت برای دانایی و قدرت خود مشروعیت بیابد. عجین بودن سیاست و مذهب در ایران سابقه طولانی دارد. بنابراین در طول تاریخ، حکومت آسمانی سعی داشته‌است که قرائت رسمی از دین، به‌عنوان سبب وحدت جامعه ارائه دهد و این ایدئولوژی رسمی را مبنای حاکمیت خود قرار دهد. از آنجا که ایدئولوژی رسمی نیازمند به یک طبقه مفسر رسمی است بنابراین طبقه‌ای به نام روحانیون یا دین‌یاران شکل گرفته‌است. در هر صورت دین و ایدئولوژی رسمی، محصول حکومت آسمانی بوده‌است و همین طبقه روحانیون بوده‌اند که نقد حکومت و عملکرد حکام و تطابق آن با احکام رسمی را بر عهده داشته‌اند. بنابراین می‌توان گفت اندر زگری و اندرز نویسی جزئی از وظایف طبقه روحانی بوده‌است. حتی گفته شده که در عهد ساسانی گروهی به نام اندرزید بودند که چنین وظیفه‌ای داشتند (رجایی، ۱۳۷۳: ۱۸). همچنین می‌توان گفت، گفتگوی رای و برهمن در حقیقت گفتگوی پادشاه و برهمنی محافظه‌کار است که خواهان حفظ حکومت و قدرت فعلی است. او محافظه‌کارانه تمام نکات سیاسی و اجتماعی را که شاه قادر به درک آنها نیست در پوشش حکایت به او گوشزد می‌کند. در رویکردی دیگر می‌توان گفت آشوب زندگی پرجنجال سیاست‌مداران که با جدال دائمی همراه بود، تفریحاتی همچون شنیدن داستان را به امری

ضروری مبدل می‌کرد. آن‌گونه که در کتاب‌های تاریخی آمده‌است، بسیاری از شاهان نندیمنی داشتند که وظیفه آنها داستان‌گویی برای پادشاه بوده‌است.

۳- یکی دیگر از رمزگان‌های هرمنوتیک در صحنه توصیف کلیله و دمنه است؛ چرا راوی می‌گوید آنها از درگاه شیر دور افتاده بودند؟ با توجه به اینکه هر دو ده‌های تمام داشتند و می‌توانستند در دربار شیر و راهنمایی به او تأثیر داشته باشند. پاسخ می‌تواند به دو صورت باشد؛ نخست در توصیف آغازین داستان از شخصیت شیر که او را مستبد به رای و رعنا ذکر کرده و ذکر چنین صفاتی برای شخصیتی که نماد پادشاه است یک انتقاد بزرگ شمرده می‌شود. بنابراین چنین شخصیت مستبدي نمی‌تواند افراد هوشمند را در اطراف خود تحمل کند. پاسخ دیگر به این پرسش می‌تواند باز در توصیف راوی از دو شخصیت دیگر داستان یعنی کلیله و دمنه باشد. دادن صفتی چون حریص و حریص‌تر به این دو شخصیت مشخص می‌کند که چرا هر دو علی‌رغم ده‌های تمام در دربار شیر جایگاهی نداشته‌اند. حرص و آز و راضی نبودن به جایگاه در دربار و قدرت جایی ندارد و می‌بینیم همان‌گونه که از ابتدا شیر درباری خالی از این‌گونه شخصیت‌ها دارد در پایان نیز دربار او خالی از هر دو شغال زیرک می‌شود و شیر قدرت بلامنازع دربار باقی می‌ماند. حتی کلیله هم که نظرهای او متناسب با قدرت شیر است باز در دستگاه شیر جایی ندارد؛ چون ده‌های تمام دارد و این دقیقاً در تقابل با ویژگی رعنائی شیر است.

۳-۲- رمزگان معنایی

رمزگان واحدهای معنایی، نقشی اساسی در ساختار درونمایه بازی می‌کند. علاوه بر این، قسمت عمده‌ای از فرایند شخصیت‌پردازی نیز برعهده همین رمزگان است (اسکولز، ۱۳۸۳: ۲۱۷). شخصیت‌پردازی مناسب یکی از عوامل موفقیت در روایت‌مندی متن است. چراکه «شخصیت صرفاً مجموعه محدودی از مختصه‌ها نیست، بلکه «مجموعه‌ای جهت‌دار یا غایت‌مند» برپایه الگوهای فرهنگی است» (کالر، ۱۳۸۸: ۳۲۷). رمزگان معنایی در کلیله و دمنه غالباً به صورت دلالت‌های ضمنی مطرح شده و به نحوه توصیف شخصیت‌های داستانی و روان‌شناسی رفتار آنها و همچنین ارتباط سایر عناصر داستان و یا کنش شخصیت‌ها با وجه اسطوره‌ای آنها و سویه‌گیری‌های خاص راوی نسبت به اشخاص یا گفتمان خاص پرداخته‌است.

۱- عنوان داستان دلالت دارد بر شخصیت‌های اصلی داستان که مخاطب از نام آنها تضاد و تقابل میان دو حیوان یعنی شیر و گاو را چه در عرصه واقعیت و جنبه درندگی و غلبه درنده بر اهلی و چه در عرصه نماد و اسطوره (داستان تقابل شیر و گاو بر پایه اساطیر و آیین هند و ایرانی) درمی‌یابد. بر این اساس انتظار پایان خوش و سرانجام نیک از این داستان نخواهد داشت.

۲- گفتگوی رای و برهمن در ابتدای داستان دلالت دارد بر اینکه رای به‌عنوان عالی‌ترین مقام، گفتمانی را با تمام بایدها و نبایدها به حرکت درمی‌آورد و حدود و امکانات آن را به برهمن انتقال می‌دهد و باعث به‌وجود آمدن این داستان‌ها و شخصیت‌ها می‌شود. وجود رای در ابتدای داستان‌های کلیده‌ودمنه بار احوال و اهداف و عملکرد شخصیت‌ها را به نفع کفه سیاسی ترازو سنگین می‌کند؛ اینکه ترس شیر پنهانی است و او نمی‌خواهد که اطرافیان متوجه شوند و تنها دمنه با زیرکی و خرد خاص خود می‌تواند آن را در یابد؛ اینکه شیر حتی علت ترس خود را با دمنه در میان نمی‌گذارد و ناگهانی ترسیدن او از صدای گاو ترسش را آشکار می‌کند؛ یا اینکه دمنه در باب بعدی مجازات می‌شود تا عدالت و جنبه قداست عملکرد پادشاه یا شیر داستان زیر سؤال نرود. اینها همه مواردی هستند که دلالت ضمنی دارند بر جایگاه فرا داستانی رای و زاویه خاص نگاه او در ایجاد گفتمان ویژه در داستان.

۳- صحنه ورود شخصیت اصلی، یعنی گاو، در داستان به همراه بازرگان و افتادن او در خلاب: و با وی دو گاو بود، یکی را شنزبه نام و دیگری را نندبه، و در راه خلابی پیش آمد و شنزبه در آن بماند (منشی، ۱۳۸۸: ۶۰). و خسته شدن مزدور و دروغ گفتن به بازرگان که شنزبه مرده‌است همگی دلالت دارد بر تنهایی این شخصیت. اینکه انسان‌هایی که تکیه‌گاه او بوده‌اند او را در این بلا تنها می‌گذارند و گفتن اینکه او مرده با وجود اینکه زنده است فضای جدایی، طرد و مرگ را در ذهن خواننده تداعی می‌کند و لحظه ورود او به دنیای جدید با رنج و دوری از همراهانش به تصویر کشیده می‌شود.

۴- شخصیت گاو در کلیده‌ودمنه دلالت دارد بر انتقاد او از اطرافیان شیر تا مقصر دانستن خود که با شیری دوستی کرده‌است. برای مثال در گفتگو با دمنه مبنی بر اینکه شیر می‌خواهد او را بکشد، او از اطرافیان شیر انتقاد دارد که شیر را نسبت به او بدبین کرده‌اند: گفت: «واجب نکند که شیر بر من غدر اندیشد، که از من خیانتی ظاهر نشده‌است لکن به‌دروغ او را بر من آغالیده باشند» (همان: ۱۰۱). «و مصداق تهمت من خیانت ایشان است» (همان: ۱۰۲). «شنزبه گفت: چه تدبیر دانم کرد؟ من اخلاق شیر را آزموده‌ام [...] چه ظالمان مکار چون هم‌پشت شوند [...]»

زود ظفر یابند (همان: ۱۰۶)، و یا نسبت به رفتار خود شک دارد که شاید رفتار او شیر را آزرده است: «اگر بر من خطایی خواهد شمرد، جز آن نمی‌شناسم که در رای‌ها جای‌جای، برای مصلحت، او را خلافی کرده‌ام، مگر آن را بر دلیری و بی‌حرمتی حمل فرموده‌است» (همان: ۱۰۳). «و نمی‌دانم در آنچه میان من و شیر رفته‌است خود را جرمی» (همان: ۱۰۲). درواقع او ازسویی با بیان این سخنان به دمنه از اطرافیان شیر انتقاد می‌کند و تصویری از فضای ریا و بی‌اعتمادی و فریب حاکم نشان می‌دهد و ازسوی دیگر دلالت دارد بر این‌که او در دوستی خود در مقایسه با شیر صادق‌تر است و نمی‌تواند بدی شیر را نسبت به خود بپذیرد.

۵- در کلیله‌و‌دمنه در توصیف مرغزار زیبایی که شنزبه به طلب چَرا به آن رسیده، چنین آمده‌است: «آراسته به انواع نبات و اصناف ریاحین. از رشک او رضوان انگشت غیرت گزیده» (همان: ۶۰). وجود گیاه، سبزی، درخت، در کنار لفظی چون رشک، با توجه به اینکه در دایره‌المعارف نمادها گفته شده سبز علاوه بر امید و شادابی، رنگ زوال هم هست و اغلب نمادی از حسادت می‌باشد (بوروس میتفورد، ۱۳۹۴: ۲۸۱) نوعی ارتباط معنادار را میان این عناصر ایجاد کرده‌است؛ چراکه مضمون داستان درباره گاو است که ازسوی دمنه مورد حسادت قرار گرفته و همین موضوع مرگ او را رقم زده‌است. ازسوی دیگر رنگ سبز نماد تولیدمثل، اعتماد به طبیعت، بهشت و صلح است (همان‌جا) که این نیز از یک جنبه با شخصیت‌پردازی گاو به لحاظ اسطوره‌ای که نماد رویش، زندگی و طبیعت و باروری و پیروزی بر طبیعت حیوانی است (پورداد، ۱۳۵۶: ۳۷۲) ارتباط معنادار دارد و از دیگر سو در جریان ارتباط دوستانه و صلح‌آمیز او با حیوانات این جنگل یعنی شیر و دمنه مرتبط است و شبکه‌ای از رمزگان‌های معنادار را پدید آورده‌است. همچنین گیاهان، به خصوص درخت، سمبل طراوت، آرامش و زیبایی (بوروس میتفورد، ۱۳۹۴: ۸۱، ۹۴)، و آب، نماد زندگی پویا است (همان: ۳۲) که باز شبکه‌ای معنادار از رمزگان‌ها را با شخصیت گاو که نماد زندگی و طبیعت است به وجود آورده‌است. به خصوص آنجا که در توصیف حالات جسمی گاو گفته شده‌است: «بطر آسایش و مستی نعمت بدو راه یافت و به نشاط هر چه تمام‌تر بانگی بکرد بلند» (منشی، ۱۳۸۸: ۶۱)، که توصیف فضای آرام و زیبایی مرغزار با حالات روحی شخصیت‌پردازی گاو ادغام شده‌است.

۶- توصیف مرغزار زیبایی که موجب رشک می‌شده می‌تواند دلالت ضمنی داشته باشد بر یک محیط کاملاً امن که همه‌چیز در آن مطبوع است که راوی قصد دارد آرامش آن را به مخاطب

یادآوری کند؛ اما در ادامه مخاطب درمی‌یابد که این فقط ظاهر ماجراست و در زیر نقاب این فضای مطبوع، تصویری از خیانت و سوء قصد مطرح می‌شود.

۷- عنصر ترس شیر می‌تواند رمزگان معناشناسانه باشد؛ چراکه این عنصر همچون خط‌سیری مستقیم از آغاز تا پایان داستان ادامه دارد. شیر در این داستان‌ها همچون بسیاری از قدرتمندان در نظام سنتی جز حذف عوامل ترس خود، یعنی گاو و دمنه، چاره‌ای نمی‌بیند. شیر در این داستان بسیار خودخواهانه عمل می‌کند. او ابتدا دمنه را فقط برای از بین بردن ترسش به سوی آنچه ناشناخته است می‌فرستد و در واقع جان اطرافیانش برای او اهمیتی ندارد. پس از بازگشت دمنه، شیر قدرت اولیه خود را بازمی‌یابد و اینگونه دمنه را که فقط به‌عنوان وسیله‌ای برای هدفش از او استفاده کرده بود کنار می‌گذارد و از شنزبه که یک تازه‌وارد است و البته گیاه‌خوار و نمی‌تواند در قدرت با او شریک شود، استفاده می‌کند و باز همچنان روال بی‌توجهی به اطرافیان خود را پیش می‌گیرد. او از نزدیکی چون دمنه که در دربار او صاحب فضل و دانایی هستند دوری می‌کند و چون از جانب آنان با توجه به هم‌جنس بودن، به‌لحاظ گوشت‌خواری، احساس تهدید می‌کند آنها را می‌رنجاند و از درگاه می‌رانند.

۸- پذیرش دمنه برای قرار گرفتن در زمره نزدیکان خود، قبول سخنان دمنه در مورد شنزبه و براساس آن تصمیم گرفتن و وارد عمل شدن و کشتن شنزبه دلالت بر رفتار بدون تأمل و عجولانه و شخصیت ضعیف و متزلزل شیر در روایت دارد. اظهار تعجب شیر از سخنان دمنه درباره گاو و خوشحالی او از بودن گاو دلالت بر رفتار غیرمحافظة‌کارانه او به‌عنوان یک پادشاه دارد.

۹- در برخی اساطیر مصر، شغال با مرگ و دنیای مردگان ارتباط دارد چنان‌که او راهنمای مردگان برای داوری نزد ازی‌ریس است (وارنر، ۱۳۸۷: ۵۱۹-۵۲۰). این باور با شخصیت شغال در این داستان که هم موجب مرگ گاو می‌شود و هم در داستان کشته می‌شود رابطه معنادار دارد.

۱۰- اینکه راوی کلیله و دمنه حسادت دمنه را آشکارا مطرح می‌کند بر این دلالت دارد که راوی بر آن است شخصیت دمنه را منفی جلوه دهد و بار گناه را از گرده مجرم اصلی (شیر) بردارد؛ یا آنجا که شیر را مستبد به رای خویش و جوان و رعنا توصیف می‌کند دلالت دارد بر اینکه حادثه‌ای از سوی این شخص در شرف وقوع خواهد بود؛ یا حریص‌تر بودن دمنه باز دلالت دارد بر دامن‌زدن به حادثه‌ای احتمالی که در شرف وقوع خواهد بود. توصیف این شخصیت‌ها ناظر بر این است که شخصیت‌های حادثه‌ساز داستان خواهند بود. درحالی‌که

درباره کلیله و شنزه این گونه توصیف مستقیم دیده نمی شود. این باعث می شود که مخاطب توجه بیشتری نسبت به این شخصیت ها داشته باشد و عملکرد آنها را زیر نظر بگیرد.

۱۱- دمنه سعی می کند با تفکر و تعقل و از راه صلح و نه از راه جنگ شنزه را به زیر سلطه شیر بکشد. بدین ترتیب دمنه از ابتدا هدف براندازی حکومت شیر را ندارد و ذاتاً در پی کشتار نیست؛ دمنه، رفتار حمایتگرانه هم دارد؛ برای نمونه توصیفی که از شنزه برای شیر دارد واقعی است و قصد فریب او را ندارد (درحالی که در متن اصلی دمنه سعی در ترساندن شیر دارد و گاو را به دروغ مها دیو معرفی می کند) و تنها علت حسادت او و تصمیم به کشتن شنزه در بی توجهی شیر نسبت به اوست و کنار گذاشتن او از صحنه سیاسی.

۱۲- این داستان فارغ از همه تمرکزی که بر بدکاری دمنه دارد، روال کنش خودخواهانه و مستبدانه شیر را در مقام یک پادشاه با سه ویژگی ذیل روایت می کند: الف- شاهی که از سلطه عوامل بیرونی و بیگانه هراس دارد. ب- شاهی که بی هیچ علت خادمان دانای حکومت را از خود دور می دارد، و ج- شاهی که به دلیل ترس از دست دادن قدرت نزدیک ترین فرد به خود را نابود می سازد.

۱۳- نکته مهمی که باید به آن دقت داشت این است که وجود نوعی ایستایی و رکود، در داستان هایی که ناشی از حکومت های استبدادی یا فئودالی است؛ یا شخصیت هایی که معتقد به جامعه مستبدانه اند و در واقع عدول از نظام و جایگاه را قبول ندارند، عملی از آنان دیده نمی شود و گویی متناسب با فکرشان عمل هم ندارند و ایستا هستند. برای مثال شخصیت کلیله که معتقد به نظام و جایگاه طبقاتی است و عدول از جایگاه را قبول ندارد، دارای شخصیت راکد و ایستاست و عکس العملی نشان نمی دهد؛ برعکس دمنه که مخالف این نظر است دارای شخصیتی پویاست. یا شیر که حاکم است و عدول از جایگاه را قبول ندارد، شخصیت ایستایی دارد و نگران حکومتش است و می ترسد.

۱۴- تأکیدی که در این داستان ها روی اقوال هست دلالت ضمنی است بر اینکه شخصیت های داستان بیشتر به سخن بسنده می کنند تا عمل. بازرگان تنها به سخن مزدور مبنی بر اینکه گاو مرده است قانع می شود. گاو تنها با سخن دمنه مبنی بر اینکه شیر قرار است به او صدمه بزند می ترسد و فریب می خورد.

۳-۳- رمزگان کنش

یک داستان کامل را، هر قدر بلند و پیچیده باشد، می توان همچون تلفیق پی‌رفت‌ها معرفی کرد. هر پی‌رفت، داستانی کوچک است و هر داستان، پی‌رفتی کلی یا اصلی (اسکولز، ۱۳۸۳: ۱۴۰) محسوب می‌شود که می‌توان آن را به صورت پی‌رفت‌های پایه و پی‌رفت‌های فرعی طبقه‌بندی کرد. پی‌رفت‌های پایه، اصل و اساس متن هستند و تقریباً در جای‌جای متن حضور دارند اما پی‌رفت‌های فرعی این‌گونه نیستند و برحسب نیاز متن ظهور می‌کنند. بنابراین ما در بررسی ساختار روایت هر داستان این رمزگان را به صورت پی‌رفت‌های روایی تحلیل می‌کنیم.

جدول شماره (۱)

پی‌رفت اصلی داستان:
۱- گفتگوی رای با برهن بر سر دوستی دو تن با یکدیگر به‌گونه‌ای که موجب حسادت شود. «رای هند فرمود برهن را که بیان کن از جهت من مثل دو تن که با یکدیگر دوستی دارند» (منشی، ۱۳۸۸: ۵۹).
۲- تحریک حسادت شخصی نَمّام و خیانتکار. «به تضریب نَمّام خائن بنای آن خلل پذیرد» (همان‌جا).
۳- دشمنی ایجاد کردن میان دو دوست. «به عداوت و مفارقت کشد» (همان‌جا).

جدول شماره (۲)

پی‌رفت‌های فرعی
۱- نصیحت بازرگان و قبول نصیحت از سوی پسر بزرگ‌تر برای کسب روزی، و راهی سفر شدن با دو گاو به نام شنزبه و نندبه.
۲- در باتلاق گیر افتادن شنزبه و ناتوانی او از ادامه راه و دروغ گفتن مزدور نگهبان به بازرگان درباره مرگ شنزبه.
۳- بهبود شنزبه و یافتن مرغزار خوش‌آب‌وهوا و به چَرا مشغول شدن و بانگ برآوردن از روی نشاط و هراس شیر مرغزار از صدای گاو.
۴- وجود دو شغال به نام کلیله و دمنه در مرغزار. بلندهمتی دمنه برای تقرب به شیر و کنجکاوی او از علت فرو گذاشتن حرکت و نشاط شیر. عرضه کردن دمنه خود را به شیر و تأثیرگذاری بر او.
۵- ترس شیر از شنیدن بانگ دوباره گاو در حضور دمنه و فاش شدن علت ترس او بر دمنه.
۶- اجازه خواستن دمنه از شیر برای رفتن نزد شنزبه و اجازه دادن شیر و رفتن دمنه.
۷- برگشت دمنه از نزد گاو و هم‌چنان باقی ماندن ترس شیر و دستور به دمنه برای آوردن گاو.
۸- گفتگوی دمنه با گاو و راضی کردن او برای آمدن نزد شیر و ترساندن او و درخواست ضمانت از دمنه برای رفتن نزد شیر.

۹- دعا و ثنای گاو برای شیر و فرمانبرداری از او و علاقه شدید شیر در پی آشنایی با او.
۱۰- حسادت دمنه به گاو به دلیل تقرّب بیش از حدّ او به شیر و پشیمانی از ایجاد آشنایی میان آنان و چاره‌جویی برای ازبین‌بردن او و تهمت‌زدن به گاو.
۱۱- گفتگوی شیر و دمنه و چاره‌جویی از دمنه و تصمیم به ترک صحبت شنزبه و پیغام فرستادن به گاو.
۱۲- ترس دمنه از آشکار شدن بی‌گناهی شنزبه و مکر او برای شیر و منع او از این کار و تحریک او به حمله به گاو با دیدن نشانه‌های ظاهری در گاو. پذیرش سخنان دمنه به هنگام دیدن این نشانه‌ها.
۱۳- اجازه از شیر برای رفتن نزد گاو و تحریک گاو و فریب او و پذیرش سخنان دمنه از سوی گاو به هنگام دیدن نشانه‌های ظاهری حمله شیر.
۱۴- رفتن گاو نزد شیر و ظاهر شدن نشانه‌ها از سوی دو طرف و آغاز جنگ.
۱۵- هم‌زمان رسیدن کلّیله و دمنه نزد شیر و دیدن این صحنه و سرزنش کلّیله، دمنه را برای ایجاد وضعیت پیش‌آمده و صدمه به شیر.
۱۶- پشیمانی شیر از کشتن شنزبه و دل‌داری دمنه به شیر برای آرام‌کردن او و آرامش موقت شیر از سخنان او.

مقدمه کوتاه، که در کلّیله و دمنه شامل گفتگوی رای و برهمن است، بازگوکننده پی‌رفت اصلی داستان‌هاست. هنگامی که روایتی شامل چندین پی‌رفت باشد، میان آنها انواع گوناگونی از روابط وجود خواهد داشت. میان پی‌رفت اصلی و سایر پی‌رفت‌های فرعی در این روایت، رابطه اجمال و تفصیل دیده می‌شود. در این نوع رابطه، ابتدا طی پی‌رفتی، ماجرا به اجمال و به‌طور کلی مطرح می‌شود و سپس در پی‌رفت‌های دیگر، گزاره‌های پی‌رفت اصلی به تفصیل و همراه با جزئیات شرح داده می‌شوند. پی‌رفت‌های تفصیلی به شیوه زنجیره‌ای به دنبال پی‌رفت اجمالی می‌آیند (صهبا و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۰۲). پی‌رفت‌های فرعی ۱ تا ۹، در راستای بخش نخست پی‌رفت اصلی یعنی بیان مقدمات آشنایی و ایجاد دوستی میان شیر و گاو مطرح شده و دمنه با تلاش بسیار این آشنایی را برای پیشبرد اهداف خود فراهم می‌کند. پی‌رفت‌های فرعی ۱۰ تا ۱۳ در راستای بخش دوم پی‌رفت اصلی یعنی ایجاد زمینه و تحریکی برای برانگیختن حسادت شخصیت دمنه که خود برای این دوستی تلاش کرده، مطرح شده‌است. پی‌رفت‌های فرعی ۱۴ و ۱۵ در راستای بخش سوم پی‌رفت اصلی و بیان نتیجه کار است که دمنه در اجرای نقشه موفق می‌شود. میان شیر و گاو جنگ درمی‌گیرد و در پی آن گاو کشته می‌شود. دو پی‌رفت پایانی ۱۵ و ۱۶ تنها به بیان واکنش شیر و سرانجام عمل

عجولانه او پرداخته که با این کنش خود را برای همیشه از یک دوست صادق محروم ساخته‌است.

همان‌طور که دیدیم، هر پی‌رفت تفصیلی، گویی ذره‌بینی است که پی‌رفت اجمالی را، با نگاهی ریزبینانه و همراه با جزئیات، می‌نگرد و همه‌چیز را، با دیدی موشکافانه‌تر و وضوحی بیشتر، ارائه می‌دهد. نکته دیگر درباره روابط میان پی‌رفت‌های فرعی، این است که ما می‌توانیم ماجرای شیر و گاو و دمنه را از طریق پی‌رفت‌های نخست مربوط به ماجرای گاو در دنیای انسانی حدس بزنیم، همان‌گونه که در آن پی‌رفت، گاو ترک می‌شود، در ادامه پی‌رفت‌ها، در دنیای شیر و شغال نیز، ترک می‌شود و در نهایت کشته می‌شود. می‌توان گفت در واقع میان این پی‌رفت‌ها رابطه تشابهی وجود دارد، بدین معنی که وقایع کمابیش مشابهی رخ می‌دهد (همان: ۱۰۰). و گاو در آغاز و پایان روایت، سرانجامی همانند دارد. آنچه برای گاو، در آغاز، اتفاق می‌افتد، به خواننده پیش‌آگاهی می‌دهد که امکان دارد همان سرنوشت در پایان نیز اتفاق بیفتد.

کنش شخصیت‌ها بخش مهمی از شخصیت‌پردازی است. این کنش‌ها شامل گفتار، رفتار و ذهنیات (تفکرات و احساسات) می‌شود. برخی کنش‌ها، پرتکرار هستند. این کنش‌ها همان هسته اصلی درون‌مایه داستان‌هاست. کنش‌های کارکردی نقش تعیین‌کننده‌ای در طرح‌ریزی ساختارهای ادبی دارند. ترک و مرگ دو کنش کارکردی در این داستان است. گاو از همان ابتدای روایت رها و ترک می‌شود و در ادامه نیز شیر دوستی با او را ترک می‌کند. همچنین شیر در این روایت مرگ گاو و در باب بعدی، یعنی بازجست، مرگ دمنه را رقم می‌زند. می‌توان کنش‌های کارکردی مرگ و ترک را، در دو دنیای انسانی و حیوانی، درباره شخصیت گاو، بدین صورت بیان کرد:

نام شخصیت	نام کنش کارکردی	کنش کارکردی شخصیت
مزدور (تیماردار)	ترک (رها کردن شنزبه)	به پسر بازرگان دروغ می‌گوید: «مزدور یک روز نبود ملول گشت شنزبه را بر جای رها کرد و برفت» (منشی، ۱۳۸۸: ۶۰).
مزدور (تیماردار)	مرگ (دروغ گفتن که شنزبه سقط شد)	«بازرگان را گفت که سقط شد» (همان: ۶۰).
دمنه	ترک و مرگ (تلاش برای)	«می‌اندیشم که به لطایف حیل

	ایجاد جدایی میان شیر و گاو و از بین بردن گاو)	[...] بکوشم تا او را در گردانم» (همان: ۷۹)؛ «طریق آن است که به حیلت در پی گاو ایستم تا پشت زمین را وداع کند» (همان: ۸۰).
کلیله	مرگ (موافقت با دمنه در از بین بردن گاو)	«کلیله گفت اگر گاو را هلاک توانی کرد چنانکه رنج آن به شیر بازنگردد وجهی دارد» (همان: ۸۸).
شیر	ترک (موافقت با دمنه در جدایی از گاو)	«شیر گفت من کاره شده‌ام مجاورت گاو را. کسی را به نزدیک او فرستم و این حال با او بگویم و اجازت کنم تا هر کجا خواهد برود» (همان: ۹۸).
شیر	مرگ (جنگ با گاو و کشتن او)	«چون شیر تشمر او مشاهده کرد برون جست و هر دو جنگ آغاز نهادند» (همان: ۱۱۴). «شیر از گاو فارغ شده بود و کار او تمام بپرداخته» (همان: ۱۲۳)

جدول شماره (۳)

نکته قابل تأمل که از کنش‌های کارکردی برمی‌آید این است که شیر، در کنش کارکردی ترک و مرگ، فاعل است و گاو در هردو کنش مفعول است؛ آنچه در دنیای حیوانی نیز دیده می‌شود و آن بقا و موجودیت قدرتمندان است. در معناشناسی ساختار روایی گریماس «واژه کنشگر (که برخی از ناقدان به آن عامل هم می‌گویند) جانشین واژه شخصیت در ادبیات یا نقد ادبی شده‌است (شعیری، ۱۳۸۸: ۸۲). هر شخصیتی کنشگر است ولی هر کنشگری شخصیت نیست، زیرا کنشگر معنایی وسیع‌تر دارد و علاوه بر فاعل که انجام‌دهنده عملی است، «مفعول» که عملی نسبت به او صورت می‌گیرد نیز کنشگر به حساب می‌آید. علاوه بر این کنشگر ممکن است فرد، شیء، گروه یا واژه‌های انتزاعی باشد.

براین اساس می‌توان گفت ترس شیر مهم‌ترین کنشگر است، زیرا بر کنش سایر کنشگران چون دمنه تأثیر گذاشته‌است. اگر ترس شیر نبود و کنجاوی دمنه درباره پی بردن به علت

این ترس نبود، کنش‌های اصلی داستان، یعنی دوستی میان شیر و گاو و زمینه‌آشنایی آنها نیز فراهم نمی‌شد.

بی‌توجهی شیر دیگر کنشگری است که، بی‌هیچ علت خاصی، از جانب شیر صورت می‌گیرد و دمنه فراموش می‌شود. بنابراین خواننده، کنش دمنه را تا حدودی می‌تواند بپذیرد که احساس خشم کند (در مقایسه این داستان با متن اصلی که دمنه به دلیل دروغگویی مورد بی‌مهری شیر قرار می‌گیرد و کنش دمنه در دشمنی با گاو قانع‌کننده نیست) چراکه شیر بی‌علت، نسبت به او بی‌توجه شده‌است.

۴- نتیجه‌گیری

براساس بررسی‌های انجام شده در این مقاله، در این روایت برخی نشانه‌ها قابلیت تفسیر چندوجهی را داراست و مخاطب می‌تواند از یک نشانه یک یا چند رمزگان را دریابد. گفتگوی رای و برهنه از جمله این نشانه‌هاست که هم رمزگان هرمنوتیک اصلی داستان است و کل داستان پاسخی است به پرسش رای از برهنه که مخاطب را به ادامه خوانش تا رمزگشایی وا می‌دارد، و هم پی‌رفت اصلی داستان در بحث رمزگان کنشی است و پی‌رفت‌های فرعی در حکم شرح مفصل آن پی‌رفت اصلی آغازین است. همچنین حاوی دلالت‌های معنا‌دار است چراکه موجب سویه‌گیری‌های خاص راوی در جریان روایت و رفتارهای خاص شخصیت‌های اصلی داستان نیز شده‌است. ما در این روایت با پرسش‌هایی که نوعی عدم قطعیت و خلأیی دائمی ایجاد کند روبه‌رو بوده‌ایم که این موضوع با سبک خاص این نوع از داستان‌ها که هدف در آن تفهیم مطلب و پند و اندرز بوده ارتباط مستقیم دارد. کنش‌های کارکردی و تأثیرگذار در روایت که در تعیین خط سیر اصلی روایت نقش داشته‌اند ترک و مرگ هستند که با پی‌رفت اصلی داستان که بیان فضایی است که در آن دوستی به دشمنی تبدیل می‌شود کاملاً سازگار است. اصولاً در فضای سیاسی و در رأس قدرت، دوستی خالصانه جایی ندارد و سرنوشت افراد درگیر با این فضا، یا مرگ و یا با ترک و طرد خواهد بود، چنانکه درباره هر سه شخصیت داستان می‌بینیم. در دسته‌بندی دیگری که در این رمزگان قابل تشخیص بود، یعنی تقسیم کنش شخصیت‌ها به پی‌رفت اصلی و فرعی، به نوعی از ارتباط، که می‌توان به آن رابطه اجمال و تفصیل گفت، دست یافته‌ایم. بدین معنا که پی‌رفت اصلی که همان کنش کلامی رای با برهنه است تصویری اجمالی است از آنچه که در ادامه داستان و به‌صورت پی‌رفت‌های

فرعی با تفصیل و جزئیات مطرح شده. همچنین در پی‌رفت‌های فرعی به رابطه‌ای تشابهی دست یافته‌ایم. بدین معنا که هرچه در ابتدا برای شخصیت اصلی داستان مثلاً گاو اتفاق افتاده، در پایان نیز همان اتفاق تکرار شده. این موضوع قابلیت پیش‌بینی حوادث را برای مخاطب، جدای از گفتگوی رای و برهمن، ایجاد کرده‌است؛ سرنوشت شنبزه از جمله این موارد بوده‌است. دلالت‌های ضمنی در روایت هم‌پای سایر رمزگان‌ها به کار رفته و به‌صورت ارتباط‌های معنادار میان عناصر واژگانی، جنبه اسطوره‌ای یا نمادین و یا فضاسازی‌ها با کنش شخصیت‌ها و یا سایر نشانه‌ها در داستان و همچنین تحلیل رفتاری شخصیت‌ها دیده می‌شود. می‌توان گفت نزدیک بودن میزان فراوانی رمزگان‌ها در این نوع از روایات که جزو متون تمثیلی محسوب می‌شود به خاصیت این نوع ادبی که از لایه‌های گوناگونی تشکیل شده و هر لایه با دیگری ارتباطی تنگاتنگ دارد، بازمی‌گردد و اصولاً خوانش چنین متونی تنها در یک سطح امکان‌پذیر نیست و باید به سایر سطوح نیز وارد شد و همین خاصیت است که امکان برداشت‌های گوناگون و متنوع را متناسب با فهم هر مخاطبی فراهم می‌آورد. به دلیل همین ویژگی نیز مؤلفان این نوع از متون برای بیان مسائل و موضوعات سیاسی، اجتماعی، عقاید و آرمان‌ها از این نوع ادبی بهره می‌برده‌اند و در متون خود سطوح گوناگونی از فهم و خوانش را فراهم می‌آورده‌اند.

منابع

- احمدی، بابک. ۱۳۹۲. *ساختار و تأویل متن*، تهران: مرکز.
- اسپهرهم، داوود؛ شاگستاسی، مولود و سالاری، عزیزالله. ۱۳۹۸. «تحلیل روایی داستان نخجیران و شیر مثنوی معنوی با رویکرد زبان‌شناسی رمزگان رولان بارت»، *پژوهشنامه نقد ادبی و بلاغت*، سال ۱۹-۱: (۱)۸.
- اسکولز، رابرت. ۱۳۸۳. *درآمدی بر ساخت‌گرایی در ادبیات*، ترجمه فرزانه طاهری. تهران: آگه.
- آموزگار، ژاله و ملک شه‌میرزادی، صادق و حریریان، محمود و میرسعیدی، نادر. ۱۳۸۳. *تاریخ ایران باستان*، جلد ۱. تهران: سمت.
- پاریاد، اختر. ۱۳۹۴. «نقد و بررسی تطبیقی کارکرد نمادین شیر و گاو». *زبان و ادب فارسی* (نشریه سابق دانشکده ادبیات دانشگاه تبریز)، ۲۳۲(۶۸): ۳۲-۴۷.
- بارت، رولان. ۱۳۸۰. «مرگ مؤلف». *ساختارگرایی، پساساخت‌گرایی و مطالعات ادبی*، ترجمه فرزانه سجودی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی.

- بوروس میتفورد، میراندا. ۱۳۹۴. *دایره‌المعارف مصور نمادها و نشانه‌ها*، ترجمه معصومه انصاری و حبیب بشیرپور. تهران: سایان.
- پورداود، ابراهیم. ۱۳۵۶. *یشتها*، ج ۲. تهران: دانشگاه تهران.
- تقوی، محمد و بهنام، مینا. ۱۳۹۱. «تفاوت راوی قصه‌نویس و قصه‌گو در داستان شیرو گاو از کلیله و دمنه و داستان‌های بیدپای». *فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، (۴): ۶۷-۸۳.
- تمیم‌داری، احمد و عباسی، سمانه. ۱۳۹۳. «بررسی ساختارگرایانه باب شیر و گاو کلیله و دمنه براساس الگوی کلود برمون». *متن‌پژوهی ادبی*، ۵۹ (۱۸): ۴۴-۵۹.
- چندلر، دانیل. ۱۳۸۷. *مبانی نشانه‌شناسی*، ترجمه مهدی پارسا. تهران: سوره مهر.
- دهقانیان، جواد. ۱۳۹۰. «بازخوانی داستان شیر و گاو کلیله و دمنه براساس نظریه ساخت‌شکنی». *فصلنامه پژوهش‌های ادبی*، سال ۸ (۳۱ و ۳۲): ۹۷-۱۱۵.
- رجایی، فرهنگ. ۱۳۷۳. *معرکه جهان‌بینی‌ها در خردورزی سیاسی و هویت ما ایرانیان*، تهران: احیاء‌کتاب.
- رضی، احمد و حاجتی، سمیه. ۱۳۹۱. «تحلیل رفتار متقابل شخصیت‌ها در داستان شیر و گاو از کلیله و دمنه». *پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی*، سال چهارم (۱): ۳۹-۵۶.
- ریمون کنان، شلومیت. ۱۳۸۷. *روایت داستانی؛ بوپتیقای معاصر*، ترجمه ابوالفضل حری. تهران: نیلوفر.
- زاهدی، چنور و یعقوبی جنبه‌سرایبی، پارسا. ۱۳۹۲. «دلالت‌های فضایی داستان شیر و گاو، تبیین نزاع قدرت و شیوه‌های تحریف آن». *فصلنامه پژوهش‌های ادبی*، (۱۰): ۱۴۴-۱۶۶.
- زمانی، فاطمه و زمانی، نادره. ۱۳۹۸. «تحلیل بینامتنی بلبل و مور با زنجره و مور براساس رمزگان فرهنگی بارت». *مطالعات ادبیات تطبیقی*، ۵۰ (۱۳): ۱۳۹-۱۵۵.
- سجودی، فرزانه. ۱۳۸۴. *نشانه‌شناسی و ادبیات (مجموعه مقالات)*، تهران: فرهنگ کاوش.
- شایگان، داریوش. ۱۳۵۶. *ادیان و مکتب‌های فلسفی هند*، ۲ جلد. تهران: امیر کبیر.
- شعیری، حمیدرضا. ۱۳۸۸. *مبانی معناشناسی نوین*، تهران: سمت.
- صهبا، فروغ؛ عمران‌پور، محمدرضا و آزاد، راضیه. ۱۳۹۲. «بی‌رفت‌ها، رابطه‌ها، کارکردها در داستان کوتاه»، *فصلنامه زبان و ادبیات فارسی*، ۷۴ (۲۱): ۹۳-۱۱۷.
- عاملی‌رضایی، مریم. ۱۳۹۶. «تحلیل مناسبات قدرت و حقیقت از دیدگاه فوکو در داستان شیر و گاو کلیله و دمنه». *فصلنامه پژوهش‌های ادبی*، ۵۸ (۱۴): ۸۱-۱۰۳.
- فتوحی، محمود. ۱۳۸۹. *بلاغت تصویر*، تهران: سخن.
- فقیه ملک مرزبان، نسربین و کریمی، طاهره. ۱۳۹۳. «رمزگان‌شناسی حیوان در داستان‌های کوتاه شهریار مندنی‌پور»، *فصلنامه تخصص مطالعات داستانی*، سال دوم (۳): ۹۱-۱۰۸.
- کالر، جاناتان. ۱۳۸۸. *بوپتیقای ساخت‌گرا (ساخت‌گرایی، زبان‌شناسی و مطالعه ادبیات)*، ترجمه کوروش صفوی. تهران: مینوی خرد.

- کریستین سن، آرتور. ۱۳۸۳. *نمونه‌های نخستین انسان و نخستین شهریار در تاریخ افسانه‌های ایرانیان*، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی. تهران: چشمه.
- مارتین، والاس. ۱۳۸۶. *نظریه‌های روایت*، ترجمه محمد شهبها. تهران: هرمس.
- محبوب، محمد جعفر. ۱۳۳۶. *درباره کلیله و دمنه*. تهران: خوارزمی.
- مکاریک، ایرنا ریما. ۱۳۸۴. *دانش‌نامه نظریه‌های ادبی*، ترجمه مهران مهاجر و محمد نبوی. تهران: آگه.
- منشی، نصرالله. ۱۳۸۸. *کلیله و دمنه*، به تصحیح مجتبی مینوی. تهران: امیر کبیر.
- میرصادقی، جمال. ۱۳۸۶. *ادبیات داستانی (قصه، رمانس، داستان کوتاه، رمان)*، تهران: سخن.
- وارنر، رکس. ۱۳۸۷. *دانشنامه اساطیر جهان*، ترجمه ابوالقاسم اسماعیل پور. تهران: اسطوره.
- هینلز، جان راسل. ۱۳۸۵. *شناخت اساطیر ایران*، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی. تهران: چشمه.
- یعقوبی جنبه‌سرایبی، پارسا و احمدپناه، فاتح. ۱۳۹۰. «ساختار روایی کلیله و دمنه براساس گفتمان‌کاوی تعامل رای و برهمن». *ادب پژوهی*، (۱۸): ۷۱-۱۰۰.
- یعقوبی جنبه‌سرایبی، پارسا. ۱۳۹۶. «موضع مؤلف پنهان حکایت‌های کلیله و دمنه: برساخت توزیع فضا». *نقد و نظریه ادبی*، سال دوم (۳): ۵۴-۸۴.

Barthes, Roland. 1970. *s/z*, Trans. Richard Howard & Richard mile. New York: Hill and wan.

روش استناد به این مقاله:

حبیبیان، مریم؛ محسنی، مرتضی؛ پیروز، غلامرضا و حسن پور الاشتی، حسین. ۱۴۰۱. «تحلیل رمزگان شناسی داستان شیر و گاو در کلیله و دمنه نصرالله منشی». *نقد و نظریه ادبی*، ۱۳(۱): ۵۵-۷۷. DOI:10.22124/naqd.2022.19705.2220

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Naqd va Nazaryeh Adabi (Literary Theory and Criticism)*.

This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

